

บทที่ ๔

วิเคราะห์การอภัยโทษในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

การให้อภัยโทษในพระพุทธศาสนามีวิวัฒนาการมาจากอภัยทานตามหลักพระธรรมวินัยและส่งผลต่อแนวคิดการลงโทษในกระบวนการแก้ไขปัญหตามพระวินัย ซึ่งการลงโทษตามพระวินัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อควบคุมความประพฤติสงฆ์และปกป้องคุ้มครองสถาบันสงฆ์ ต่างจากการลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมของบ้านเมืองที่มุ่งลงโทษผู้กระทำความผิดให้เจ็บช้ำทรมาน ซึ่งการให้อภัยโทษในพระพุทธศาสนาจะเป็นวิธีที่ดีอย่างหนึ่งในการช่วยให้สังคมมีความสุขได้

๔.๑ สังคมและสภาพแวดล้อม

สังคมและสภาพแวดล้อมมีส่วนทำให้ศีลไม่เข้มแข็งหรือศีลธรรมเสื่อมถอย ปัญหาที่ท้าทายอันเกิดจากระบบความเชื่อและค่านิยมใหม่ในสังคม คือ ค่านิยมในการบริโภค ค่านิยมในวัตถุ และค่านิยมในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ค่านิยมเหล่านี้กำลังหนีห่างจากคำสอนของพระพุทธศาสนาในเรื่องการรู้จักประมาณในการบริโภค สังคมมักจะยกย่องบุคคลที่ครอบครองทรัพย์สินต่างๆ จำนวนมากเท่าไรก็ยิ่งได้รับเกียรติยกย่องมากขึ้นเท่านั้น ผลที่เกิดขึ้นตามมาคือ บุคคลจำนวนมากใช้วิธีการเบียดเบียนคนอื่นเพื่อให้ได้ทรัพย์ทำให้บุคคลอื่นเดือดร้อนและมีความทุกข์ ปัญหาความขัดแย้ง ความอาฆาตพยาบาทจองเวรกันทำให้สังคมขาดความสุร่มเย็น บางคนปฏิเสธคุณค่าของศาสนา แต่ศาสนาเท่านั้นที่จะช่วยตอบสนองความต้องการทางจิตใจหรือทางนามธรรมได้ดีที่สุด^๑ ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ พระพุทธศาสนาก็เป็นศาสนาที่คนไทยจำนวนมากนับถือ พระสงฆ์สอนศีลห้าทุกวัน แต่ทำไมจึงมีความเสื่อมเสียทางศีลธรรมอย่างหนัก^๒ ค่านิยมในการบริโภคท้าทายคำสอนของพระพุทธศาสนาในเรื่องการรู้จักประมาณในการบริโภค พระพุทธศาสนาสอนให้บริโภคอย่างมีคุณค่าและพอเหมาะแก่การดำรงชีวิต รู้จักแบ่งปัน รู้จักให้อภัย ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนี้หากดำเนินการโดยปราศจากคุณธรรมและจริยธรรมจะทำให้เกิดปัญหา

^๑ จ้างค์ อภิวัฒน์สิทธิ์, ศาสนา ชีวิต และสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๔ – ๑๒๑.

^๒ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, วิถุพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๒), หน้า ๙ – ๑๑.

สังคัม เช่น ปัญหาอรัปชั้นหรือถ้อยโอง ปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย รวมทั้งปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อความสงบสุขแห่งจิตใจเหนือกว่าความสุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ คำสอนของพระพุทธศาสนา มุ่งดับทุกข์ไม่เบียดเบียนผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา ใจ ความทุกข์รับรู้ด้วยจิตใจและจิตใจเป็นตัวบอกว่าชีวิตมีทุกข์หรือมีสุข การผูกพยาบาท อาฆาตกันจะทำให้ชีวิตถูกครอบงำด้วยความทุกข์ จิตใจไม่เป็นสุข

๔.๒ วิวัฒนาการของการอภัยโทษ

อภัยทาน ในพระพุทธศาสนา หมายถึงการให้ในลักษณะของเจตนาเป็นเครื่องงดเว้นเป็นคุณธรรม การให้อภัยทานนั้นทำได้ทั้งก่อนมีการกระทำที่เป็นโทษเช่นการกำหนดเขตอภัยทาน การอภัยทานให้ได้ทั้งแก่นมนุษย์ด้วยกัน เช่นการให้อภัยโทษ การไม่ถือสาหาความ การไม่โกรธตอบบุคคลผู้โกรธหรือประทุษร้ายตอบบุคคลผู้ประทุษร้ายตนเอง และสามารถให้อภัยทานแก่สัตว์ที่เกิดมาร่วมโลกได้ การให้อภัยโทษ เป็นการยกโทษให้หรือให้ความไม่มีภัย มีความหมายเดียวกับคำว่า อภัยทาน การให้อภัยเป็นการประพฤติดุชธรรมอันประกอบไปด้วยเมตตาจิตเป็นบ่อเกิดแห่งบุญกุศล และเป็นจริยธรรมอันดีงามเป็นหลักการที่มีอยู่ตามคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ให้โอกาสผู้ที่กระทำความผิดที่รู้สำนึกว่าได้กระทำความผิดไปแล้วขอรับการอภัยโทษหรือขอขมาโทษ จากการศึกษาการอภัยทานในพระพุทธศาสนาปรากฏในพระไตรปิฎกและงานวิจัยแยกประเภทได้เป็น ๒ ประการดังนี้

๑. อภัยทานตามหลักพระธรรม

การให้อภัยตรงกันข้ามกันกับการจองเวร ในขณะที่การจองเวรก่อความรุ่มร้อนในใจทำให้เกิดการกระทบกระทั่งหรือความขัดแย้งบานปลายยึดถือที่อาจก่อความเสียหายทั้งในระดับปัจเจกบุคคล สังคม หรือแม้แต่มัธยมทั่วโลก แต่การให้อภัยกลับช่วยลดความรุ่มร้อนในใจ ยังความสงบร่มเย็นให้เกิดขึ้น รักษามิตรภาพและความสงบสุขในความสัมพันธ์ของผู้คน^๓ การให้ในลักษณะนี้เป็นการสร้างบรรยากาศของการสมานฉันท์ให้เกิดขึ้น โดยการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้แสดงให้เห็นบุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นไม่มีความเกรงกลัว ขลาดกลัว หรือหวาดระแวงต่อการคิด พูดย

^๓ สุรพศ ทวีศักดิ์, “อภัยวิธีตามทัศนะของพระพุทธศาสนา”, ว.พุทธศาสนศึกษา, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๐): ๒๓.

และการกระทำของเรา“การให้อภัยโทษหรือภัยทาน เป็นพุทธสันติวิธีที่จะใช้นามาจัดการกับ ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยได้”^๕

๒. การอภัยโทษตามพระวินัย

พระวินัยเป็นบทบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดขึ้นเป็นเครื่องมือควบคุมพระสงฆ์ให้ สාරวม กาย วาจา และใจ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถดำรงความเป็นผู้ทรงศีลอันเป็นผลให้บรรลุ เป้าหมายในการปฏิบัติธรรมโดยง่ายและน้อมนำให้ฆราวาสเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในการปฏิบัติ ธรรมตาม ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นธรรมทายาท มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามพุทธธรรมอย่างเคร่งครัดเพื่อ สืบทอดมรดกธรรม พระสงฆ์จึงจำเป็นต้องอาศัยพระวินัยเป็นแนวทางและปฏิบัติตามให้เคร่งครัด จริงจังมากกว่า การถือศีลของฆราวาส มิฉะนั้นจะไม่สามารถสร้างความเลื่อมใสศรัทธาในหมู่ ฆราวาสและประสบอุปสรรคในการสืบทอดพระศาสนา พระวินัยไม่เพียงแต่ช่วยให้พระสงฆ์ดำรง อยู่ได้ในสังคมเท่านั้น แต่ยังปกป้องคุ้มครองสถาบันสงฆ์ให้เผยแพร่พระพุทธศาสนาได้ตลอดไป^๖

กระบวนการบัญญัติความผิดและโทษในพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงมีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่ เพียงพระองค์เดียวที่จะบัญญัติพระวินัยสิกขาบทใดๆ ขึ้นใช้ การบัญญัติพระวินัยพระพุทธเจ้าจะ ทรงกระทำก็ต่อเมื่อมีมูลเหตุดังกรณี พระสุทินได้ล่วงละเมิดศีลวัตรที่บรรพชิตควรบำเพ็ญ คือ ได้ เสพสัทธรรมกับภรรยาเก่าเพราะเห็นใจมารดาและปรารถนาจะตอบแทนบุญคุณให้ท่านมีบุตรสืบ วงศ์ตระกูลต่อไปได้เมื่อภรรยาเก่าตั้งครรภ์ คำครหาได้ยินได้แพร่สะพัดออกไป พระพุทธเจ้าทรง ทราบเรื่องจึงได้โปรดให้ประชุมสงฆ์ สอบสวนพระสุทิน พระสุทินรับว่าจริงแต่มิได้รู้ว่าเป็นการ ล่วงละเมิดศีลวัตร เพียงทำไปตามคำขอร้องของมารดา พระพุทธเจ้าทรงโปรดให้บัญญัติสิกขาบท ข้อแรกว่า พระภิกษุผู้บวชในพระธรรมวินัยนี้ หากล่วงละเมิดประพฤติดิฉิพรหมจรรย์ของบรรพชิต

^๕ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, อภัยทานกับการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทย [ออนไลน์].

แหล่งที่มา http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=1199&articlegroup_id=187 [๒๕ ต.ค. ๒๕๕๕].

^๖ กษิรา เทียนส่องใจ, “การศึกษาวิเคราะห์ภัยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย”

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓ – ๕.

^๖ ภักทพร สิริกาญจน, “พระวินัยจำเป็นต่อพระสงฆ์เพียงใด”, ว.พ.ส.ล.ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑๗๕ (กันยายน – ตุลาคม , ๒๕๓๗) : ๗ – ๑๒.

ด้วยการเสพนมณแล้ว ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นพระภิกษุทันที ต้องพ่ายพ้นจากภาวะเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาและไม่อาจกลับเข้ามาอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้อีกในชีวิตนี้^๓ ต่อจากนั้น ทุกๆครั้งที่มิใช่เหตุ คือ การกระทำของพระภิกษุและภิกษุณีที่กระทบต่อการปฏิบัติธรรม เพื่อความดับทุกข์ของพระภิกษุ พระภิกษุณี และกระทบต่อพรหมจรรย์ คือ ความบริสุทธิ์แห่งพระพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธเจ้าก็ทรงบัญญัติสิกขาบทเป็นลำดับมา จนมีสิกขาบท ๒๒๗ ข้อ สำหรับพระภิกษุและ ๓๑๑ ข้อสำหรับพระภิกษุณี^๔

โทษตามพระวินัยบัญญัติมี ๓ สถาน ๑) โทษสถานหนักที่สุดในการวินัยคือ ปาราชิก ได้แก่ขาดจากการเป็นภิกษุเท่ากับตายจากการเป็นพระภิกษุจะอุปสมบทใหม่ไม่ได้อีกแล้ว โทษปาราชิกเท่ากับโทษประหารนั่นเอง ๒) โทษสถานกลาง คือ สังฆาติเสสในการวินัย ภิกษุที่ต้องอาบัติสังฆาติเสสจะต้องถูกแยกตัวออกไปจากหมู่สงฆ์หรือไปอยู่กรรมประพฤติวัตรตามตนเอง ห้ามคบหาสมาคมกับพระภิกษุอื่นไม่ให้มีสามเณรอุปฐาก เป็นเวลานาน ๖ วัน ๖ คืนและในระยะเวลาจะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในพระวินัยจึงจะพ้นโทษได้และ ๓) โทษสถานเบาในการวินัย ในความผิด ๕ อย่างคือ ถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏและทพภาสิต การลงโทษเป็นลักษณะของการประจานตนเองหรือเปิดเผยความผิดของตนเองต่อหน้าภิกษุอื่นก็พ้นโทษได้^๕

๔.๓ พระวินัยกับการลงโทษ

ประเทศที่มีประชาชนนับถือพระพุทธศาสนากายเถรวาทอย่างแพร่หลาย ได้แก่ ประเทศไทย ประเทศพม่า และประเทศศรีลังกานั้น คณะสงฆ์ไทยได้เชื่อว่าเป็นความสำคัญกับพระวินัยมากที่สุดและพุทธศาสนิกชนชาวไทยให้ความเคารพนับถือและศรัทธาพระสงฆ์ที่ตรงที่ท่าน

^๓ แม่ชีวิมุตติยา (สุภาพรรณ ณ บางช้าง), **พระวินัยปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : หอพระไตรปิฎกนานาชาติ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘.

^๔ สุภาพรรณ ณ บางช้าง, **ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๔๓.

^๕ อำนวย ชัยโยธา, “กระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญากับในวินัยสงฆ์ : การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ”, **รายงานการวิจัย**, (สงขลา : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะวิชามนุษยศาสตร์วิทยาลัย ครูสงขลา, ๒๕๓๑), หน้า ๔.

เคร่งครัดในพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ หากพระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติรุ่มร่ามขาดความสำรวมหรือฝ่าฝืนพระธรรมวินัยในลักษณะต่างๆ ก็มักถูกชาวบ้านวิพากษ์วิจารณ์ในความเสื่อมเสียอยู่เสมอ โดยเหตุที่ชาวพุทธทั่วไปวัดความเป็นพระสงฆ์ด้วยพระวินัยและถือว่าความเจริญหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนาอยู่ที่ความประพฤติของพระสงฆ์จึงเป็นเรื่องที่น่าพิจารณาว่า พระวินัยมีความสำคัญอย่างไรและเหตุใดพระสงฆ์จึงจำเป็นต้องรักษาพระวินัยให้เคร่งครัด^{๑๑}

พระวินัย คือ สิกขาบทและวัตรปฏิบัติต่างๆ ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ดีแล้ว มีคุณค่าต่อชีวิตของบรรพชิตและต่อพรหมจรรย์ คือ ความหมดจดและความมั่นคงของพระศาสนา ๓ ประการ คือ

- ๑) เป็นศาสนพรหมจรรย์ เป็นคำสอนอันบริสุทธิ์
- ๒) เป็นอาทิพรหมจรรย์ เป็นเบื้องต้นของการประพฤติปฏิบัติอันประเสริฐดีงาม
- ๓) เป็นมรรคพรหมจรรย์ เป็นทางปฏิบัติเพื่อความพ้นจากความทุกข์

พระพุทธเจ้าทรงวางหลักการพิจารณาว่า การกระทำความผิดต้องตามหลักธรรมวินัยหรือไม่ไว้ ๘ ประการ คือ ต้องเป็นไปเพื่อความคลายกำหนด, ความหมดเครื่องผูกมัด, ความไม่สะสม, ความมักน้อย, ความสันโดษ, ความสงัด, การประกอบความเพียรและการเลี้ยงง่าย

๔.๓.๑ พระวินัยเป็นเครื่องมือควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์

พระวินัยเกิดขึ้นเพราะความบกพร่องในการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์เองเพราะพระพุทธเจ้าไม่มีพระประสงค์จะเผด็จการหรือกดขี่พระสงฆ์ไว้ในอำนาจแต่ฝ่ายเดียว จะเห็นได้ว่าเมื่อมีพระสงฆ์สาวกปรากฏขึ้นในโลก พระองค์ก็ได้ทรงบัญญัติพระวินัยเป็นสิกขาบทขึ้นควบคุมพระสงฆ์ไว้ล่วงหน้า แต่ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นตามหลังเหตุการณ์ที่ไม่เหมาะสมจากการกระทำของพระสงฆ์ทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา ในพระไตรปิฎกก็มีข้อความปรากฏว่า พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทและประมวลพระวินัยตามคำทูลขอของพระสาวก โดยทรงแสดงเหตุผลว่า ตราบใดที่ยังไม่มีเรื่องราวหมองเกิดขึ้นในหมู่พระสงฆ์ พระองค์ก็ยังไม่ทรงบัญญัติสิกขาบท แต่ถ้าหมู่สงฆ์ขยายตัวกว้างขวางออกไปมีลาภสักการะมากจนเกิดข้อหมองขึ้น พระองค์ก็จะทรง

^{๑๑} ภัทรพร สิริกาญจน, “พระวินัยจำเป็นต่อพระสงฆ์เพียงใด”, ว.พ.ส.อ. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑๗๘ (กันยายน – ตุลาคม, ๒๕๓๕) : ๗.

บัญญัติสิกขาบทเป็นแนวปฏิบัติ^{๑๑} และเหตุการณ์ที่ทำให้พระพุทธเจ้าต้องทรงบัญญัติสิกขาบทและก่อตั้งพระวินัยขึ้นเป็นครั้งแรกได้แก่ การเสพเมถุนของพระสุทินกับภรรยาเก่าถึง ๓ ครั้ง จนนางตั้งครรภ์ทั้งนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงเหตุผลว่า การเสพเมถุนเป็นเรื่องของชาวบ้านไม่ใช่เรื่องของบรรพชิตไม่ทำให้คนนอกพระศาสนาหันมาเลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนาและไม่ทำให้ผู้ที่เลื่อมใสพระพุทธศาสนาอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธามากขึ้น จึงเป็นสิ่งที่บรรพชิตไม่ควรกระทำ^{๑๒} พระสงฆ์ผู้เสพเมถุนต้องถูกปรับอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นพระภิกษุสงฆ์ทันที ในสังคมไทยให้ความสำคัญกับพระวินัยและมองพระสงฆ์เป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ทำให้เกิดความคาดหวังในวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์เป็นพิเศษ การเสพเมถุนของพระสงฆ์จึงเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยรับไม่ได้ กล่าวได้ว่าบทบัญญัติพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดขึ้นเป็นเครื่องควบคุมพระสงฆ์ให้สำรวมกาย วาจา และใจ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถดำรงความเป็นผู้ทรงศีล อันเป็นผลให้บรรลุเป้าหมายในการปฏิบัติธรรมโดยง่ายและน้อมนำให้ฆราวาสเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในการปฏิบัติธรรมตามพระสงฆ์จึงจำเป็นต้องอาศัยพระวินัยเป็นแนวทางและปฏิบัติตามให้เคร่งครัดจริงจึงมากกว่าการถือศีลของฆราวาส

๔.๓.๒ พระวินัยช่วยปกป้องคุ้มครองสถาบันสงฆ์

ในปัจจุบันพระสงฆ์อยู่รวมในชุมชนใกล้ชิดกับฆราวาสมากกว่าในสมัยโบราณ การรักษาศีลรักษาวินัยจึงเป็นเรื่องจำเป็นมากขึ้นเพื่อความมั่นคงของสถาบันสงฆ์และของพระศาสนาโดยรวม ในการติดต่อสัมพันธ์กับฆราวาสนั้นพุทธธรรมในพระไตรปิฎกได้แสดงแนวทางไว้ดังนี้

๑. พระสงฆ์ไม่ควรคลุกคลีกับฆราวาสจนขาดความเป็นสมณะ มีความสุขความทุกข์ร่วมไปกับฆราวาส ฆราวาสมีความสุขก็สุขด้วย มีทุกข์ก็ทุกข์ด้วย ทำให้เกิดผลเสียแก่ทั้งสองฝ่าย คือ พระสงฆ์เองก็ปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ของตนไม่ได้ ฆราวาสก็ไม่ได้ประโยชน์จากพระสงฆ์ และพึงพาพระสงฆ์เพื่อความพ้นทุกข์ไม่ได้^{๑๓}

^{๑๑} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, พระวินัยปิฎก มหาวีถังค์ ปฐมภาค, “พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับหลวง” เล่มที่ ๒๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๑๕), หน้า ๑๓ – ๑๔.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖ – ๓๑.

^{๑๓} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๖๓๖ – ๖๓๗.

๒. พระสงฆ์ควรถือกุศลฆราวาส แต่ไม่ฝืนประเพณีของชาวบ้านหรือุ่นวายกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านตัวอย่างเช่น เมื่อประชาชนเชื่อว่ามีเทวดาอาศัยอยู่พระภิกษุก็ไม่ควรตัดต้นไม้ นั่นอันเป็นการฝืนความรู้สึกของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจและไม่เป็นมิตรด้วยอันทำให้เสียความสัมพันธ์ที่ดีงามต่อกันและปิดกั้นโอกาสในการแผ่พุทธธรรม^{๔๔}

ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนฆราวาสในปัจจุบันทำให้พระสงฆ์เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับฆราวาสในเรื่องต่างๆเช่น เรื่องการเมือง การพัฒนาสังคม การศึกษาและอื่นๆ บางครั้งพระสงฆ์ได้เข้าร่วมต่อสู้เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ชาวบ้านอันทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์หลายด้าน การรักษาพระวินัยอย่างเคร่งครัดจะช่วยปกป้องสถาบันสงฆ์จากปัญหาดังกล่าวได้

๔.๓.๓ การดำเนินการแก้ปัญหาเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดพระวินัย

หลักการตัดสินพระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงวางหลักตัดสินว่า การกระทำใดถูกต้องตามหลักธรรมวินัยหรือไม่ ๘ ประการ คือ เป็นไปเพื่อคลายกำหนด,ความหมดเครื่องผูกมัด,ความไม่สะสม,ความมกน้อย,ความสันโดษ,ความสงัด,การประกอบความเพียรและความเรียบง่าย^{๔๕} และตรัสแก่พระอุบาลีว่า ธรรมวินัยของพระศาสดามีลักษณะ ๓ ประการ คือ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย,ความคลายกำหนด,ความพ้นทุกข์,ความสงบ,ความอยู่หนึ่ง,ความตรัสรู้และนิพพาน^{๔๖}

ความผิดและโทษตามพระวินัยบัญญัติ มหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์ ได้แบ่งหมวดเนื้อหาตามความหนักเบาของความผิดที่กำหนดในสิกขาบทวัตรปฏิบัติและวิธีระงับปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์รวม ๘ หมวด คือ

(๑) ปาราชิก แปลว่า ฟ่าย เป็นชื่ออาบัติหนักที่เรียกว่าครุกาบัติ ที่แก้ไขไม่ได้ ผู้ล่วงละเมิดต้องฟ่าย คือขาดจากความเป็นพระภิกษุทันที

(๒) สังฆาทิเสส แปลว่า เกี่ยวข้องกับสงฆ์ตั้งแต่เบื้องต้นถึงที่สุด เป็นชื่ออาบัติหนักที่แก้ไขได้ โดยการอยู่กรรมแยกตัวออกจากสงฆ์ตามจำนวนวันที่กำหนด เมื่อครบกำหนดแล้วต้องมี

^{๔๔} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, มหาวิภังค์ ทุคตียภาค ภูตคามวัดค์, “พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง” เล่มที่ ๒ หน้า ๔๒๐ – ๔๒๑.

^{๔๕} แม่ชีวิมุตติยา (สุภาพรรณ ณ บางช้าง), พระวินัยปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : หอพระไตรปิฎกนานาชาติ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๘ – ๑๒๙.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๙.

สงฆ์รับรองเรียกเข้าห่ม พระภิกษุเมื่อล่วงละเมิดแล้วต้องแจ้งแก่สงฆ์ สงฆ์ทำสังฆกรรมกำหนดจำนวนวันที่พระภิกษุนั้นต้องแยกไปอยู่ประพฤติปฏิบัติภายในบริเวณ เรียกว่าการอยู่ปริวาสกรรม เมื่ออยู่ครบแล้วจักอยู่ต่ออีก ๖ ราตรี แล้วจึงแจ้งขอกลับเข้าห่มสงฆ์ คณะสงฆ์ตั้งแต่ ๒๐ รูปขึ้นไปทำสังฆกรรมสวดรับการกลับเข้าห่มแล้วจึงจะถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

(๓) อนียต แปลว่าไม่แน่นอน ไม่ได้เป็นชื่อของอาบัติเป็นเรื่องการวินิจฉัย โดยเชื่อผู้รู้เห็นและการยอมรับของผู้ถือว่าเป็นอาบัติข้อใด พระวินัยธรจึงจะวินิจฉัย

(๔) นิสัคคียปาจิตติย นิสัคคีย แปลว่า ข้างไป ปาจิตติย แปลว่าการทำ (กุศล) ให้ตกไป เป็นอาบัติเบา เรียกว่า ลหุกาบัติ เมื่อพระภิกษุต้องอาบัตินี้แล้ว ต้องสละสิ่งที่เป็นเหตุที่ทำให้ต้องอาบัตินั้นจึงจะปลงอาบัติตก

(๕) ปาจิตติย เป็นอาบัติเบา เมื่อพระภิกษุล่วงละเมิดแล้วต้องแสดงอาบัติ คือ บอกความล่วงละเมิดนั้นกับภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

(๖) ปาฏิเทศนิยะ แปลว่า ฟังแสดงคืน จัดเป็นอาบัติเบา เมื่อพระภิกษุล่วงละเมิดแล้วต้องแสดงอาบัติกับพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

(๗) เสงขิวัตร แปลว่า ข้อประพฤติปฏิบัติ มารยาทที่บรรพชิตพึงฝึกฝน เป็นอาบัติเบา เรียกว่า ทุกกฏ พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดแล้วเรียกว่าต้องอาบัติทุกกฏ คือเป็นการกระทำไม่ดี ต้องแสดงอาบัติกับพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง^{๓๗}

(๘) อธิกรณสมณะ แปลว่า สงบได้ด้วยการดำเนินการอันยังเป็นเรื่องระงับอธิกรณ์ คือ ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์

การกระทำผิดพระธรรมวินัยต้องแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการตามพระธรรมวินัย คือใช้อธิกรณสมณะวิธี ซึ่งมีหลักการและเหตุผลที่สำคัญ เพื่อให้การบริหารปกครองคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามและเอื้ออำนวยให้สมาชิกในสังฆมสามารถที่จะปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระธรรมวินัยได้และเพื่อเป็นการชำระอธิกรณ์ต่างๆ อันเป็นเหตุจะนำมาซึ่งความวุ่นวายแตกแยกในคณะสงฆ์ เช่น การต้องอาบัติ ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขให้ยุติโดยเร็ว มิฉะนั้นจะก่อให้เกิดความแตกแยก จะเห็นได้ว่าการแก้ไขปัญหายภายในคณะสงฆ์มีเหตุผลเพื่อทำเรื่องที่ดีควรทำให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและเพื่อสร้างความยุติธรรมให้กับสังฆมทั้งในด้านการได้

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕ – ๓๐.

สวนและการลงโทษให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของพระวินัยที่ต้องการลงโทษคนผิดและรักษาคนดี หรือพยายามที่จะให้โอกาสกับคนกระทำความผิดที่สำนึกผิดแล้วกลับเข้าคืนสู่สังคม

๔.๔ พระวินัยกับการอภัยโทษ

มนุษย์แต่ละบุคคลต้องมีวินัยในการจัดระบบชีวิตของตนและในการอยู่ร่วมกัน ระหว่างมนุษย์ที่มีจุดหมายเดียวกันก็จำเป็นต้องมีวินัยเป็นระบบการอยู่ร่วมกันขององค์กรในลักษณะที่เป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้ทุกคนในองค์กรได้พัฒนาตามอุดมการณ์สูงสุดนั้นได้โดยสะดวก ปราศจากอุปสรรคสิ่งจุกจิก วินัยจึงได้แก่ ระบบแบบแผนทั้งหมดสำหรับหมู่ชนหนึ่งที่จะให้หมู่ชนนั้นตั้งอยู่ได้ด้วยดี สามารถมีชีวิตอยู่ตามหลักการของตนและสามารถปฏิบัติกิจดำเนินการต่างๆ เพื่อเข้าถึงจุดหมายของตน เมื่อพูดในวงกว้างตามโวหารปัจจุบัน วินัยมีความหมายครอบคลุมระบบแบบแผนเกี่ยวกับการปกครอง การบริหาร การศาล นิติบัญญัติ การเศรษฐกิจ การศึกษาทั้งหมดเท่าที่ชุมชนตลอดจนประเทศชาติจะตกลงใช้ปฏิบัติเป็นทางการ โดยอาจจะตกลงไว้เป็นรัฐธรรมนูญ กฎหมายประเทศ หรือคำสั่งต่างๆ ในส่วนพระพุทธศาสนาเมื่อกุลบุตรผู้มีศรัทธาจำนวนมากได้ออกบวช ดำเนินชีวิตตามทางสายกลางเพื่อประโยชน์แห่งความดับทุกข์ พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติ “วินัย” ที่เป็น “อภิสมาจาร” คือการประพฤติปฏิบัติต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องเกื้อหนุนวิถีสัมณะของพระภิกษุสงฆ์และเมื่อคณะสงฆ์ขยายจำนวนและแผ่ขยายกว้างขวางออกไป มีลาภสักการะจำนวนมากเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์ ตลอดจนมีผู้ประพฤติดีที่เป็นอันตรายต่อบุคคลและต่อส่วนรวมในการดำเนินชีวิตเพื่อความดับทุกข์ พระพุทธเจ้าก็ทรงบัญญัติ “วินัย” ที่เป็น “สิกขาบท” หรือ “อาทิพรหมจริยการศึกษา” ตามลำดับปัญหาที่เกิดขึ้น^{๑๔} “ธรรม” กับ “วินัย” จึงเป็นสิ่งสัมพันธ์กัน ธรรม เป็นสาระเชิงเนื้อหา เป็นหลักการและจุดหมาย วินัย เป็นระบบการจัดการองค์กร เพื่อส่งเสริมให้องค์กรขับเคลื่อนร่วมไปสู่ธรรม

ในคัมภีร์ปรีวาร พระวินัยปิฎก ได้แสดงคุณค่าของพระวินัยในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดความเจริญในการปฏิบัติพัฒนาไปตามลำดับจนถึงการดับทุกข์โดยสิ้นเชิง ดังมีข้อความว่า

“วินโย สวรรตถาย พระวินัย เพื่อประโยชน์แก่ความสำรวม

สัวโร อวิปปฏิสารตถาย ความสำรวม เพื่อประโยชน์แก่ความไม่เดือดร้อน

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๒

อวิปปฏิสาโร ปามุชชตถาย ความไม่เดือดร้อน เพื่อประโยชน์แก่ความปราโมทย์
 ปามุชชปีตตถาย ความปราโมทย์ เพื่อประโยชน์แก่ความอิมใจ
 ปิติ ปสฺสทตฺถาย ความอิมใจ เพื่อประโยชน์แก่ความสงบ
 ปสฺสทตฺธิ สุขตถาย ความสงบ เพื่อประโยชน์แก่ความสุข
 สุขํ สมาธตถาย ความสุข เพื่อประโยชน์แก่สมาธิ
 สมาธิ ขณฺณตถาย ทสฺสนตถาย สมาธิ เพื่อประโยชน์แก่ความรู้เห็นตามจริง
 ขณฺณตถาย ทสฺสนํ นิพฺพิตตถาย ความรู้เห็นตามจริง เพื่อประโยชน์แก่ความหน่าย
 นิพฺพิตา วิราจตถาย ความหน่าย เพื่อประโยชน์แก่ความสิ้นราคะ
 วิราโค วิมุตตตถาย ความสิ้นราคะ เพื่อประโยชน์แก่ความหลุดพ้น
 วิมุตติ วิมุตติญาณทสฺสนตถาย ความหลุดพ้น เพื่อประโยชน์แก่ความรู้เห็นว่าหลุดพ้น
 วิมุตติญาณทสฺสนํ อนุปาทาปรินิพฺพานตถาย ความรู้เห็นว่าหลุดพ้นเพื่อประโยชน์แก่
 ความดับร้อนเพราะไม่ยึดมั่น

ยทํ อนุปาทา จิตฺตสฺส วิโมกฺโขติ. นี้คือความหลุดพ้นแห่งจิตเพราะไม่ยึดมั่น”^{๙๕}

ข้อความในคัมภีร์ปริวารนี้แสดงถึงความสำคัญของวินัย อันเป็น สິลที่นำไปสู่ สมาธิ
 ปัญญาและความหลุดพ้นจากความยึดมั่นถึงที่สุดแห่งความหลุดพ้นได้ในที่สุด ทั้งนี้สິลมี ๒ ระดับ
 คือ

๑. ระดับทั่วไป คือ สິลระดับธรรม เป็นข้อแนะนำสั่งสอนหรือหลักความประพฤติที่
 แสดงและบัญญัติตามกฎธรรมดาแห่งความดีความชั่วที่เรียกว่า กฎแห่งกรรม ผู้ทำดีทำชั่วหรือรักษา
 สິล ละเมิดสິล ย่อมได้รับผลดีผลชั่วเองตามเหตุปัจจัยหรือตามกฎแห่งกรรมนั้น สິลระดับธรรมนี้
 ได้แก่ สິล ๕ สິลในกรรมบถ ๑๐

๒. ระดับเฉพาะ คือ สິลระดับวินัย ถือเป็นแบบแผนที่บัญญัติไว้เป็นทำนองกฎหมาย
 สำหรับกำกับความประพฤติของสมาชิกในหมู่หรือชุมชนหนึ่ง โดยสอดคล้องกับความมุ่งหมายของ
 หมู่คณะหรือชุมชนนั้นเฉพาะผู้ละเมิดบทบัญญัติแห่งสິลประเภทวินัยนี้มีความผิดตามโทษของหมู่

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓.

คณะซ้อนเข้ามาอีกชั้นหนึ่ง เพิ่มจากอกุศลเจตนาที่จะได้รับผลตามกฎแห่งกรรมของธรรมชาติ ศีลระดับวินัยนี้สำหรับองค์กรสงฆ์ ได้แก่ บทบัญญัติพระวินัย^{๒๐}

๔.๔.๑ การให้อภัยโทษในพระพุทธศาสนา

ปกติเราจะคุ้นเคยกันดีกับคำว่า “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร” หรือ “แพ้เป็นพระชนะเป็นมาร” เพราะเป็นคำที่เรามักใช้ปลอบใจตนเอง เป็นแง่คิดหรือเป็นเหตุผลที่ใช้ยุติปัญหาการกระทบกระทั่ง ปัญหาขัดแย้งบางอย่างในชีวิตเพราะเราไม่ต้องการให้เกิดความรุนแรงบานปลาย และเสียหายแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย ซึ่งหมายความว่าเราเชื่อโดยสามัญสำนึกว่าการให้อภัยเป็นวิธีที่ดีอย่างหนึ่งในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน^{๒๑} ในทางตรงกันข้าม การไม่รู้จักรับรู้ที่จะให้อภัยนอกจากอาจก่อความหายนะในระดับบุคคลแล้ว ยังอาจก่อความหายนะในระดับสังคมประเทศชาติหรือแม้แต่ระดับโลกด้วย ขอให้วิเคราะห์จากเนื้อหาของข้อความข้างล่างนี้

“ลงท้ายเขาไม่รู้วาทีกันเพราะอะไร แล้วก็แก้ปัญหาอะไร เพียงแต่จะต้องเอาชนะ แล้วก็ใครจะชนะ ไม่มีทางอันตรายทั้งนั้น มิแต่แพ้ ก็ต่างคนต่างแพ้ ผู้ที่เผชิญหน้าก็แพ้ แล้วที่แพ้ที่สุดคือประเทศชาติ...แล้วจะมีประโยชน์อะไรที่จะทนงตัวเองว่าชนะ เวลาอยู่บนกองซากปรักหักพัง”^{๒๒}

การมุ่งหมายเพียงแต่จะต้องเอาชนะและการพยายามตอกย้ำความรู้สึกว่าเราเป็นผู้พ่ายแพ้และเราจะต้องไม่ลืมความพ่ายแพ้ เป็นวิธีคิดที่นำไปสู่ความขัดแย้งไม่รู้จบสืบเนื่องและเป็นการหมกมุ่นกับความเจ็บปวดผูกพยาบาทที่จะต้องหาทางแก้แค้นให้ได้ ความคิดเช่นนี้ทำให้เกิดการจองเวร การจองเวรเป็นสิ่งตรงกันข้ามกับการให้อภัย ในขณะที่การจองเวรก่อความรู้รอนใจ ทำให้เกิดการกระทบกระทั่งหรือความขัดแย้งบานปลายยืดเยื้อที่อาจก่อความเสียหายทั้งในระดับปัจเจกบุคคล สังคม หรือแม้แต่ระดับโลกดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน แต่การให้อภัยกลับช่วยลดความรู้รอนใจ ยังความสงบเย็นให้เกิดขึ้นรักษามิตรภาพและความสงบสุขในความสัมพันธ์ของ

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔.

^{๒๑} สุรพศ ทวีศักดิ์, “อภัยวิธีตามทัศนะของพระพุทธศาสนา” ว.พุทธศาสนศึกษา ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๐): ๒๒

^{๒๒} สุรพศ ทวีศักดิ์, อ้างในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานแก่ พลเอก สุจินดา คราประยูรและพลตรี จำลอง ศรีเมือง เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๓๕ หลังจากเกิด “เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ” หรือ “พฤษภาเลือด” นิตยสาร ค.คน (กันยายน ๒๕๕๐)

ผู้คน สังคมและโลก ซึ่งกำลังเผชิญกับความยุ่งยากของปัญหาความขัดแย้งรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ที่ยังคงดำเนินเรื่อยมาจนบัดนี้และไม่มีใครคาดเดาได้ว่าจะยุติลงเมื่อใด^{๒๓}

๔.๔.๒ การอภัยโทษตามความผิดในพระวินัย

อาบัติสังฆาทิเสสเป็นอาบัติร้ายแรงรองลงมาจากปาราชิก ในสิกขาบท ๑๓ ข้อของสังฆาทิเสส มีข้อหนึ่งคือการขู่ข่มขู่ให้แตกแยกกันที่เรียกว่าสังฆเภท ในคัมภีร์มหาวรรคพระวินัยปิฎก ได้กล่าวถึงเหตุแห่งความแตกแยกในพระพุทธศาสนา ๑๘ ประการ เช่น แสดงธรรมว่าเป็นธรรม,แสดงธรรมว่าเป็นอธรรม,แสดงสิ่งมิใช่วินัยว่าเป็นวินัย,แสดงวินัยว่ามิใช่วินัย เป็นต้น^{๒๔} ด้วยเหตุนี้ท่านจึงแสดงว่า การที่พระภิกษุสงฆ์แสดงธรรมและวินัยผิดไปจากธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า เป็นการประพฤติดิฉันในสิกขาบทสังฆาทิเสส ต้องตกมหาตปาปนรอก

สังฆาทิเสสแปลว่า เกี่ยวข้องกับสงฆ์ตั้งแต่เบื้องต้นถึงที่สุดเป็นชื่ออาบัติหนักที่แก้ไขได้ โดยการอยู่กรรมแยกตัวออกจากสงฆ์ตามจำนวนวันที่กำหนด เมื่อครบกำหนดแล้ว ต้องมีสงฆ์รับรองเรียกเข้าหมู่ พระภิกษุเมื่อล่วงละเมิดแล้ว ต้องแจ้งแก่สงฆ์ สงฆ์จะกำหนดจำนวนวันที่พระภิกษุนั้นต้องแยกไปอยู่ประพฤติปฏิบัติภายในบริเวณ เรียกว่าการอยู่ปริวาสกรรม เมื่ออยู่ครบแล้วจักอยู่ต่ออีก ๖ ราตรี แล้วจึงแจ้งขอกลับเข้าหมู่สงฆ์ คณะสงฆ์ตั้งแต่ ๒๐ รูปขึ้นไปสวดรับการกลับเข้าหมู่แล้ว จึงจะถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์^{๒๕} การอภัยโทษในทางพระพุทธศาสนา ในพระวินัยบัญญัติเรียกว่า สีลของพระ ๒๒๗ สิกขาบท ปาราชิก มีความผิดร้ายแรงที่ไม่สามารถให้อภัยได้ต้องขาดจากความเป็นพระทันที ส่วนอาบัติอื่นๆนอกจากปาราชิกและสังฆาทิเสสเป็นอาบัติเบาที่สามารถแสดงคืนได้ด้วยการยอมรับผิดต่อหน้าภิกษุอื่น วิธีการลงโทษและการขอระงับโทษเป็นพุทธบัญญัติที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ในพระธรรมวินัยโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง นับว่าพระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักเกณฑ์ในการให้อภัยแก่ผู้กระทำความผิดและสำนึกในการกระทำของตนเองให้สามารถกลับคืนเข้าสู่สังคมของตนได้ การยอมรับผิดจึงเป็นเหตุผลสำคัญต่อการให้อภัยตามพระวินัย

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

^{๒๔} แม่ชีวิมุตติยา (สุภาพรณ ณ บางช้าง), พระวินัยปิฎก, หน้า ๕๓.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

๔.๕ วิเคราะห์กรณีตัวอย่างการอภัยโทษในพระพุทธศาสนา

องคุลิมาล เป็นเรื่องพุทธชาดกที่กล่าวถึง บुरุษผู้ถูกโซคชะตาพลิกผันจากคนดีกลายเป็นมหาโจรที่ประชาชนเกรงกลัวและโยงโยความเกี่ยวเนื่องถึงพระพุทธเจ้า^{๒๖} โดยธาตุแท้แล้วองคุลิมาล มีจิตใจอ่อนโยน อ่อนไหวและมีเมตตา จากที่มีนิสัยดุร้ายแต่ต้นจะเห็นได้ว่าเมื่อต้องเป็นมหาโจรฆ่าคนอย่างโหดเหี้ยม ความเป็นคนหัวอ่อน เชื่อคนง่าย คือโทษอย่างมหันต์นั่นคือเรื่องราวขององคุลิมาล ก็เลศตมของมนุษย์ ทำลายล้างคนดีๆ ให้กลายเป็นคนชั่วได้ นี่คือข้อคิดอีกประการหนึ่ง แต่ในที่สุดความดีก็ชนะนิรันดร์เมื่อองคุลิมาลได้พบพระพุทธเจ้า เมื่อได้สนทนาและฟังคำสั่งสอนที่ถูกต้องของพระศาสดาเพียงเล็กน้อย องคุลิมาลก็ตาสว่างยอมรับกรรมที่ตนได้กระทำทั้งหมด จะเห็นได้ว่าองคุลิมาลยังมีบุญเกื้อหนุน สมเด็จพระทศพลญาณทอดพระเนตรเห็นมหาโจรองคุลิมาล ผู้มีบารมีแก่กล้าใกล้การบรรลุธรรมมาแต่หนหลัง ทรงทราบจิตอันเป็นปัจจัยเพื่ออริยมรรคของมหาโจรนั้นว่า วันรุ่งขึ้นมหาโจรกำลังก้าวลงสู่ อนันตริยกรรม เวลาและสถานที่ฆ่ามารดาใกล้มาถึง ถ้าหากไม่รีบเสด็จออกไปโปรดประทานธรรมเสียก่อน^{๒๗} องคุลิมาลได้รับพระมหากรุณาจากพระพุทธเจ้าทรงมีเมตตาให้อภัยต่อการกระทำที่ผ่านมานี้เนื่องจากเห็นว่าไม่ได้ทำชั่วโดยสันดานเป็นการหลงผิดที่ต้องกระทำผิดฆ่าคนจำนวนมากและพยายามทำร้ายพระองค์ เสด็จมาโปรดแสดงธรรมโอวาทและได้อุปสมบทให้เป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาฝึกอบรมธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดจนกระทั่งองคุลิมาลผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดได้บรรลุอรหัตผลเป็นพระอรหันต์

สรุปผลการวิเคราะห์การอภัยโทษในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้ดังนี้

๑. สังคมไทยกำลังเผชิญกับความยุ่งยากของปัญหาความขัดแย้งรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ที่ยังคงดำเนินเรื่อยมาจนบัดนี้และไม่มีใครคาดเดาได้ว่าจะยุติลงเมื่อใด อภัยโทษเป็นการให้ทานอย่างหนึ่งในความหมายทางพระพุทธศาสนามีความหมายที่กว้างและครอบคลุมมากกว่าความหมายทั่วไปที่เข้าใจกันว่าการหายโกรธหรือยกโทษให้เท่านั้น ในชีวิตประจำวัน เราคุ้นเคยกันดีกับคำว่า “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร” เป็นแง่คิดหรือเป็นเหตุผลที่ใช้ยุติปัญหาการกระทบกระทั่งปัญหาขัดแย้งบางอย่างในชีวิต เพราะเราไม่ต้องการให้เกิดความรุนแรงบานปลายและเสียหายแก่

^{๒๖} พงษ์อนันต์ สรรพพานิช, องคุลิมาล โจราโสดาบัน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ภาคกลาง เขต ๑, ๒๕๒๔), หน้า คำนำ

^{๒๗} เสฐียร พันธงชัย, “บัณฑิตมหาวิทยาลัยดกกลีลา : มหาโจรองคุลิมาล” ว.ไทย, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๕ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๓๒) : ๔๑ – ๕๑.

ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย การพยายามตอกย้ำความรู้สึกว่าเราเป็นผู้พ่ายแพ้และเราจะต้องไม่ลืมความพ่ายแพ้ เป็นการหมกมุ่นกับความเจ็บปวดผูกพยาบาท ทำให้เกิดการจองเวร การจองเวรเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับการให้อภัย สาเหตุที่มนุษย์และสังคมไม่ยอมให้อภัยนั้น จะสัมพันธ์กับความรู้สึกว่า เขาได้รับความเป็นธรรม ความยุติธรรมและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในสังคมมากนักน้อยเพียงใด การอภัยโทษกระทำได้ดีตั้งแต่เริ่มรู้จักกันดังพุทธชาดกเรื่ององคุลิมาล หรือภายหลังจากเกิดผลกระทบกระทบกระทั่งต่อกัน นอกจากมาตรการทางกฎหมายและสังคมแล้ว การอภัยโทษแก่คนที่เคยกระทำผิดต่อเราตามหลักพระพุทธศาสนาจะทำให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมได้

๒. เกี่ยวกับพระวินัยและการลงโทษ

พระวินัยนี้ได้มีบทบาทต่อคณะสงฆ์ดังนี้

๒.๑ พระวินัยเป็นกฎหมายควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์

๒.๒ พระวินัยช่วยให้พระสงฆ์อยู่ได้ในสังคม

๒.๓ พระวินัยปกป้องคุ้มครองคณะสงฆ์ โดยที่พระสงฆ์ต้องไม่ไปคลุกคลีกับฆราวาส และต้องทำหน้าที่เกื้อกูลฆราวาส

ปัญหาการกระทำผิดพระวินัยหรือเรียกว่าอริกธัมม์ พระพุทธองค์ทรงกำหนดอธิกรณ์สมถวิธีเพื่อใช้แก้ปัญหา จุดมุ่งหมายเพื่อควบคุมความประพฤติสงฆ์ เพื่อให้ภิกษุสำรวม สังวรในพระธรรมวินัย รักษาศีลให้บริสุทธิ์เพื่อเป้าหมายสูงสุดในการเข้าสู่มรรค ผลและนิพพานซึ่งแตกต่างจากกฎหมายบ้านเมืองที่มุ่งลงโทษผู้กระทำความผิด เฉพาะอาบัติปาราชิกเท่านั้นที่พระองค์เห็นว่าร้ายแรงไม่สามารถดำรงความเป็นผู้ทรงศีล อันเป็นผลให้บรรลุเป้าหมายในการปฏิบัติธรรมโดยง่ายและน้อมนำให้ฆราวาสเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในการปฏิบัติธรรมตามต้องการจากความเห็นพระภิกษุเท่านั้น ส่วนอาบัติหรือความผิดอื่นพระพุทธองค์ก็ให้อภัยโทษหรือระงับโทษได้เมื่อผู้นั้นได้ยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขและสำนึกผิดแล้ว ซึ่งสังคมไทยน่าจะนำแบบอย่างวิธีการในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อเป้าหมายความสงบสุขร่มเย็นของสังคม